

GLOBALIZÁCIÓ, REGIONALIZÁCIÓ ÉS NEMZETÁLLAMISÁG

Tanulmányok a nemzetközi kapcsolatok
és az újkori történelem tárgyköréből

Szerkesztette
Simon János

L'Harmattan
Budapest, 2016

A kötet a Kodolányi János Főiskola Történeti Műhelyében készült.

Lektorálta: Simándi Irén

© Szerzők, 2016
© L'Harmattan Kiadó, 2016

ISBN 978-963-414-189-1

L'Harmattan France
5-7 rue de l'École Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20
Email: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15.
10124 TORINO
Tél: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
Email: harmattan.italia@agora.it

L'Harmattan Könyvkiadó
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 14–16.

A kiadásért felel Gyenes Ádám, a L'Harmattan igazgatója.

TARTALOM

Előszó	7
Bérces Viktor: Az európai büntetőjogi kultúra kialakulásának főbb állomásai	9
Bokor Balázs: Sokszínűség, tolerancia, integráció?! Meddig? Hogyan? . .	23
Darai Lajos Mihály: A magyar állam mint képviselő vagy nemzet	35
Dávidné Horváth Enikő: Egy patikanyitás viszonyosságai a reformkorban, a fehérvári Szent István Gyógyszertár példáján	55
Demeter Zsófia: Doberdo, Isonzo, Piave, Montello. Székesfehérvári sorozású ezredek az I. világháború olasz frontjain a hadba lépéstől Montellóig (1915–1918).	65
Glavanovics Andrea: A British Council és magyarországi tevékenysége (1945–1950)	85
Hervainé Szabó Gyöngyvér: Az eurázsiai régió mint nemzetközi politikai alrendszer felemelkedése: új geopolitikai kihívások az atlanti világrendben	105
Koudela Pál: Felsőoktatási jóléti szolgáltatások egyes nyugat-európai országokban	133
Lőrinczné Bencze Edit: A horvát migrációs politika és a menekültválság	151
Nagy László: A Sanghaji Együttműködési Szervezet geopolitikai és geostratégiai jelentősége	169
Remek Éva: „A biztonság a jövőbeli jólét biztosítása”: a Nyugat-Balkán biztonságpolitikája	201
Simándi Irén: A Hazafias Népfront megalakulása és a tanácsválasztás propagandája a Magyar Rádió dokumentumaiban, 1954	213
Simon János – Kossuth Borbála: A magyar többpártrendszer születéséről. Az 1989-es, első többpártrendszerű parlamenti választások értelmezése	235
Ujváry Gábor: Hallgattak a múzsák? Kulturális és tudománypolitika az I. világháborús Magyarországon.	247

Vizi László Tamás: Fegyverszüenettől fegyverszünetig. Az előzetes és a végleges fegyverszüneti megállapodások megkötése Magyarországgal 1944–1945-ben	261
Zachar Péter Krisztián: A kontinentális kamarai modell alkonya? Változók az európai gazdasági kamarák tipológiájában	277

Zachar Péter Krisztián

A KONTINENTÁLIS KAMARAI MODELL ALKONYA? VÁLTOZÓK AZ EURÓPAI GAZDASÁGI KAMARÁK TIPOLOGIÁJÁBAN

A modern polgári államberendezkedés egyik klasszikus intézményének tekinthetők Európában a különböző autonómiák, közöttük is a kamarák. Eme intézménytípus története a kontinentális Európában egyes kutatások alapján egészen a 16. századig nyúlik vissza, széles körben való megjelenésük és elterjedésük azonban a 19. századra tehető. A számos országban jelen lévő szervezeti forma ugyanakkor korántsem egységes: felépítését, jogkörét, szerepét tekintve komoly eltéréseket tapasztalhatunk az európai országok között. Jelen tanulmány egyfelől a történelmi fejlődés alapján kísérletet tesz a kamarák klasszikus tipológiájára, majd bemutatja a jelenkor legalapvetőbb változásait és azokat a tendenciákat, melyek a korábbi korszakokban egyértelműnek tűnő tipológiát megkérdőjelezzik. Emellett felveti azt a kérdést, hogy a mindeddig Európa kontinentális részén elterjedt kamarai szervezési modell végkorához ért-e.¹

Az európai kamarai rendszereket a képviselt kör jellege szerint alapvetően két csoportra lehet osztani. Az egyikbe tartoznak a gazdasági kamarák, amely csoport általában a kereskedelmi és ipar-, a mezőgazdasági, továbbá a kézműves-, és néhány helyen kivételesen létrejött munkavállalói kamarákat foglalja magában. A másik csoportot a szakmai kamarák alkotják, amelyek általában a valamilyen közös szellemi foglalkozást űzőket tömörítik. Hagyományosan rendelkeznek ilyen szervezettel az ügyvédi, közjegyzői, mérnöki, orvosi professziók, de megfigyelhető számos modern szakma kamarásítása is, például a szabadalmi ügyvivők, a könyvvizsgálók vagy további egészségügyi szakdolgozók, akár pedagógusok esetében.² Jelen tanulmányban a továbbiakban az európai gazdasági kamarák tipológiájára teszünk kísérletet.

A kamarák jelenlétét és jelentőségét a modern államban több tényező is egyértelműen aláhúzza számunkra. A modern kori polgári jogállam keretei

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával készült.

² A kérdésről lásd bővebben: Strausz Péter – Zachar Péter Krisztián: *Gazdasági és szakmai kamarák Magyarországon és az Európai Unióban*, Budapest, L'Harmattan, 2008, 15–20.

között kialakult demokratikus berendezkedés véleményünk szerint nem merülhet ki a formális szervezeti struktúrák megvalósításában, hanem feltételezi az érintett állampolgárok valós és aktív részvételi és döntéshozatali lehetőségét (participáció). Éppen ezért a törvényes érdekképviselés lehetősége³ – és ezzel bizonyos mértékben a (neo)korporatista törekvések⁴ megjelenése a politikai életben –, mint azt számos modern kori európai példa is bizonyítja, nem ellentétes a demokráciafelfogással.⁵ Sőt, ezt támasztja alá meggyőződésünk szerint az Európai Unió föderális berendezkedése, miszerint meg kell teremteni a lehetőségét az intézményesített állampolgári részvételnek és a döntések megfelelő szinten történő meghozásának. A Maastrichti Szerződéssel a közösségi jogba emelt szubszidiaritás elve fokozatosan teret nyert a gazdasági és szociális szféra tekintetében is, így a szabadelvű-demokratikus társadalmak esetében is megfigyelhető az önszerveződésekkel és önkormányzatokkal való kooperáció.⁶ Eme feltételrendszer tekintetében is érdekes a Közösség törekvése, hogy partnereket találjon olyan összeurópai ernyőszervezetekben, melyek a gazdasági-társadalmi kérdésekben megfelelő súllyal képviselhetik az Európai Unió munkaadóit és munkavállalóit, vagyis a társadalmak meghatározó részét.⁷

Eme eszmefuttatáshoz kapcsolódóan kell kijelentenünk, hogy a törvény által létrehozott gazdasági kamarák a szubszidiaritásnak megfelelő önkormányzatokat jelenthetnek, amennyiben a törvényi keretek erre lehetőséget biztosítanak. A különösen Lorenz von Stein filozófiája nyomán létrejövő önkormányzati eszme nem az állam hatalmának kiterjesztését látta az adott szféra autonóm működésének szabályozásában, hanem sokkal inkább az állam

³ Különleges példája ennek a „fegyveres közszolgálati csoport” érdekképviselése, erről bővebben Remek Éva: *A magyar tisztikar érdekvédelmének fejlődése*, doktori értekezés, kézirat, 2002. Online: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2002/remek_eva.pdf (Letöltve: 2015. december 15.) Valamint szintén új formát jelent a Nemzeti Pedagógus Kar létrehozása Magyarországon és a régóta tervezett érdekképviselés a szociális munkások vagy akár a fordítók és tolmácsok körében.

⁴ Zachar Péter Krisztián: A „klasszikus neokorporatizmus” elméleti háttere, in Dobák Miklós (szerk.): *A gazdasági és társadalmi érdekvédelemstratégiái és szervezeti modelljei a 20. században*, Budapest, L'Harmattan, 2011, 221–239.

⁵ Az egyes európai politikai rendszerekhez lásd: Kardos József – Simándi Irén (szerk.): *Európai politikai rendszerek*, Budapest, Osiris, 2002.

⁶ Erről lásd bővebben: Zachar Péter Krisztián: *Gazdaság, politika, érdekképviselés. Fejezetek a magyar és európai gazdasági kamarák történetéből*, Budapest, Heraldika Kiadó, 2016, 314–333.

⁷ Ennek az Európai Unióban megvalósuló formájáról lásd: Lőrinczné Bencze Edit: *Az Európai Unió és tagállamai. A többszintű kormányzás analitikus kereteinek változásai a szabályzási folyamatok dinamikájában*, in Hervainé Szabó Gyöngyvér (szerk.): *A 21. század eleji államiság kérdőjelei*, Székesfehérvár, KJF, 2015, 231–260.

hatalmának visszaszorítását és egyes szférák „privatizálását” a köztes hatalmi szint megteremtése által.⁸ Az „önkormányzatiság” ugyanis csak egyfajta antitézisként jöhet létre: a mindenható kormányzat vagy az azt megvalósító államigazgatással szemben nyer értelmet az önkormányzó csoportok léte. A politikai szabadságjogok, az önrendelkezés és a saját felelősség elve csak ezek tükrében nyeri el jelentőségét.

A kamarák általános szabályozottságukat és kereteiket illetően a társadalom szerveződésének strukturális hierarchiában pontosan ennek megfelelően helyezhetők el. E tekintetben három „szférát” vagy szintet különböztet meg a szakirodalom: a makroszintet vagy makroszférát, a mikroszintet vagy mikroszférát és a köztes szintet vagy mezoszférát. A makroszférába tartozik a politika, az állami szint a törvényhozó és végrehajtó hatalommal. Ezzel szemben a mikroszféra az egyes állampolgárok szintje, tágabb értelemben a munkavállalók, a kisvállalatok stb. tartoznak ebbe. A mezoszféra „köztes közeg”, a makro- és a mikroszféra között, s ez intézményekből, képviseleti szervekből áll, s átfogja a társadalom egészét vagy annak egyes rétegeit, csoportjait. Az első két szférát primer szintnek lehet tekinteni, míg a mezoszféra, a köztes szféra intézményei, szervezetei és tevékenysége szekunder jellegű. A makro- és mikroszféra saját meghatározottsággal létezik és működik, mindegyiknek van saját struktúrája. Ezzel szemben a mezoszféra szervezetei és intézményei másodlagos karakterrel rendelkeznek, a makro- vagy mikroszféra által meghatározott közegben működnek, és feladataikat is ezek határozzák meg.⁹

Az általunk vizsgált gazdasági kamarák a mezoszféra köztes intézményrendszerében helyezkednek el. Kapcsolódásuk a másik két szférához sokféle lehet: alá- vagy fölérendeltség, egy- vagy többoldalú függőség, párhuzamosság és partnerség. Hatásmechanizmusuk szerint ez a kapcsolódás lehet alulról felfelé, felülről lefelé irányuló vagy egyidejűleg mindkét irányú. Ezen kérdések vizsgálata alapján véleményünk szerint kimutatható, hogy az önkormányzati jogok szélesítésével, a törvényes képviselők megteremtésével a közigazgatás

⁸ Lásd erre: Gergely Jenő: *Az autonómiáról általában*, in Gergely Jenő (szerk.): *Autonómiák Magyarországon 1848–2000, I.*, Budapest, L'Harmattan – ELTE, 2005; Stein, Lorenz von: *Lehrbuch der Volkswirtschaft*, Manz, Wien, 1858; Stein, Lorenz von: *Lehrbuch der Nationalökonomie*, Manz, Wien, 1887; Pelinka, Anton – Smekal, Christian (1996): *Kammern auf dem Prüfstand. Vergleichende Analysen institutioneller Funktionsbedingungen*. Schriftenreihe des Zentrums für angewandte Politikforschung, Band 10., Wien 1996; Kluth Winfried (Hrsg): *Handbuch des Kammerrechts*. Nomos, Baden-Baden, 2005.

⁹ Gergely 2005; Farkas György: *Kamarák és vállalati érdekképviselők az integrációs felkészülésben*, Budapest, Osiris, 2000, 13.

demokratizálása érhető el, vagyis a gyakran „neokorporatista” elemekként kezelt kamarai struktúrák nem ellentétesek a plurális demokrácia alapeszméivel.¹⁰

A kamarák ezzel az önkormányzás egyik legrégebbi formáját, a német tudományos irodalomban „funkcionális önkormányzatként” leírt modelljét valószínűsíthetjük meg.¹¹ E szervezetek társadalmi és politikai folyamatainak megértése segíthet a modern értelemben vett gazdasági önkormányzat szélesebb analitikus megközelítésében is.

Mindezt kiegészíthetjük azzal a közgazdasági szemlélettel, hogy minden egyes államigazgatás legfontosabb feladatai közé tartozik a minél hatékonyabb gazdálkodás és a minél kisebb számú állami feladatkör és funkció megléte.¹² Ebben a szemléletben szintén hangsúlyozni kívánjuk, hogy a kisebb csoportok önkormányzatisága és önfenntartó működése hozzájárulhat az államigazgatási agenda csökkentéséhez és a hatékonyság növeléséhez.¹³ A regionális vagy helyi önkormányzati működés révén mindemellett egyes csoportok különleges igényeire is nagyobb figyelem fordítható és – a szubszidiaritás elvének megfelelően – a belső érdekkiegyenlítés révén mindegyik társadalmi csoport számára pozitív hozadék származhat. Ez pedig a kamarákat egyértelműen olyan szervezetté emeli, amely közösségi javak előállításához nagymértékben tud hozzájárulni.¹⁴

Eme előnyök mellett még sincs egységes álláspont a kamarai struktúrákról az európai közpolitikai gondolkodásban, és a történelmi fejlődés során eltérő jellegű modellek, típusok alakultak ki. A 19. századtól kezdődő modern kamarai rendszereket tekintve – némi leegyszerűsítéssel – két fő típust tudunk egymástól elkülöníteni: az angolszász és a kontinentális érdekképviseleti modellt. A továbbiakban e két típus kialakulását és főbb jellemzőit vizsgáljuk, majd rátérünk a legújabb fejleményekre, melyek a kamarák ilyen jellegű tipologizálását megkérdőjelezzik.

¹⁰ A korporatizmus modern felfogásáról lásd: Zachar 2011, 221–239.

¹¹ A funkcionális önkormányzat fogalmáról a jogrendben: Kluth, Winfried: *Funktionale Selbstverwaltung: Verfassungsrechtlicher Status – verfassungsrechtlicher Schutz*, Köln, Mohr-Siebeck, 1997, S. 12.

¹² Lásd: Okruch, Stefan – Mingst, Alexander: Die Kammerorganisation in evolutorischer Perspektive, in Stober, Rolf – Schmidt- Trenz, Hans-Jörg (Hrsg.): *Jahrbuch Recht und Ökonomik des Dritten Sektors 2007/2008*, Baden-Baden, Nomos, 2008, 123–149.

¹³ Történelmi viszonylatban Magyarország esetében lásd: Strausz Péter: A magyar kamarák érdekvérvényesítő képessége a két világháború között 1920–1938 (különös tekintettel a kereskedelmi és iparkamarákra, illetve a mezőgazdasági kamarákra), in Gergely Jenő (főszerk.): *Autonómiák Magyarországon 1848–1998. Tanulmányok*, Budapest, ELTE, 2004.

¹⁴ Vö.: Olson, Mancur: *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Cambridge, Harvard University Press (Harvard Economic Studies, 124), 1971.

1. A KLASSZIKUS ANGOLSZÁSZ MODELL

Az első modellt nevezhetjük angolszász rendszernek, hiszen az ebbe tartozó struktúrák kialakulása alapvetően Nagy-Britanniára, annak gyarmataira, valamint az Egyesült Államokra jellemző. Az angolszász kamarai rendszerek karakterisztikumát Robert J. Bennett öt, alapvetően fontos ismérvtben határozta meg:

- 1, önkéntes alapon szerveződnek;
- 2, a helyi gazdasági közösség hangjaként kívánnak működni;
- 3, általános érdekeket (és nem egyes szektorokhoz vagy cégekhez köthető, sajátos individuális érdeket) fogalmazznak meg és képviselnek;
- 4, gyökereikkel egyértelműen a helyi gazdasági közösséghez vagy egy adott régióhoz kapcsolódnak, teljes mértékben alulról építkező önszerveződésnek tekinthetők;
- 5, megnyilvánulásaik legitimitását a belső, ugyanakkor nyílt és transzparens érdekkiegyenlítési folyamatok biztosítják.¹⁵

Összegezve kijelenthetjük, hogy az alapvetően egyesületi formában működő angolszász kamarák kialakulását a törvényhozás, illetve az államigazgatás mint központi hatalom nem segítette elő. Az angolszász típusú gazdasági kamarák éppen ezért semmilyen állami jogosítvánnyal nem rendelkeznek, e szervezetek nem törvény által létrehozott jogi személyek, hanem egyes érintett szakmai, gazdasági körök érdekvédelemérti lobbifóruma. A szervezet igen ritkán vesz részt a szakmai közigazgatásban, és a kormányzatot tanácsadó munkájával sem segíti intézményesített módon, tevékenysége a gazdasági kamarák tekintetében főleg az üzleti kapcsolatok kialakulásának elősegítésére és élénkítésére, a jó gyakorlatok („best practices”) elterjesztésére, a hálózatosodásra és tagjaik érdekképviseletére irányul. Az angolszász modellt követő kamarák szinte teljesen függetlenek ugyan a kormányzattól és az állami közigazgatástól, azonban éppen fakultatív tagsági rendszerük miatt az adott gazdasági-szakmai kör csupán kicsiny szeletét képviselik, ezért anyagi erejük és társadalmi súlyuk gyakran elég csekély.

A modell kiindulási pontját elsősorban a 19. századi klasszikus liberalizmusban kell keresnünk, mely politikai doktrína az állam és társadalom legszigorúbb elválasztását szabta zsinórmértékül. Éppen ezért a hagyományos kontinentális modelltől eltérően az angolszász területeken – és egyes gondolatosságban ehhez közelálló térségekben – a magánjogi, egyesületi alapú kamarai rendszer terjedt el.

¹⁵ Bennett, Robert J.: *Local business voice. The History of Chambers of Commerce in Britain, Ireland, and revolutionary America, 1760–2011*, Oxford, Oxford University Press, 2011, 4.

A volt Brit Birodalom területén az első két kereskedelmi kamara (chamber of commerce) Jersey szigetén, illetve Amerikában, New Yorkban létesült, 1768-ban. A szűkebb értelemben vett Nagy-Britanniában az első ilyen szervezet 1783-ban alakult meg, Glasgow-ban.¹⁶ A 19. században e struktúrák virágkorukat élték az angolszász közegben is: például 1848-ban Máltán, 1851-ben Liverpoolban, 1857-ben pedig Sheffieldben alakult kereskedelmi érdekképviselő. A nottinghami kereskedelmi kamarát 1860-ban,¹⁷ a londonit 1881-ben hozták létre.¹⁸

A további fejlődés során nemcsak a kereskedelmi kamarák számának növekedése volt megfigyelhető, hanem a gazdaság terén egy másik nagy ágazat képviselői is igyekeztek kamarák révén megfogalmazni céljaikat és érdekeiket. 1865-ben jött létre a Központi Mezőgazdasági Kamara (Central Chamber of Agriculture), amely működése során az agráriummal kapcsolatos kérdésekben tanácsadó testületként segítette a kormányzat munkáját is.¹⁹ E szervezet különösen az I. világháború miatt fellépő élelmiszerhiány eredményeképp fókuszba kerülő mezőgazdasági szféra bővítése és a termelés fellendítése terén végzett tevékenysége révén vált fajsúlyos intézménnyé.²⁰

A brit kereskedelmi és ipar-, illetve mezőgazdasági kamarák vagy helyi érdekeket képviselő struktúrákként, vagy különböző egyesületek, szövetségek ernyőszervezeteként működtek, de minden esetben szabad társulások alapon szerveződtek és szerveződnek ma is.²¹ Nagy-Britanniában nincs és soha nem is volt szigorú törvényi meghatározása annak, mi számít kamarának s mi

¹⁶ Sárközi Zoltán: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivataltörténete, *Levéltári Szemle*, 1967/1., 55–107., 57.

¹⁷ Walton, Ronald G.: *The History of Nottingham Chamber of Commerce 1860–1960*, Nottingham, Nottingham Chamber of Commerce kiadványa, 1962, 14.

¹⁸ London egyik kerületében, Hackney-ben, 1897-ben Észak-Hackney-i Kereskedők Egyesülete néven egy külön kamara jött létre. Lásd: Weinberg, Ruth: *A History Of Hackney Chamber Of Commerce 1897–1999*, [h. n.], 2000, 1. Már e szerveződések nevéből is kitűnik, hogy a kereskedelmi egyesület és a kamara között csupán könnyen átjárható határvonal húzódott, s magát a két kifejezést gyakran egymás szinonimájaként használták.

¹⁹ Matthews, A. H. H.: *Fifty years of agricultural politics being the History of the Central Chamber of Agriculture, 1865–1915*, h. n. [London], P. S. King & Son, 1915, 8.

²⁰ Jeffcock, W. Philip: *Agricultural politics 1915–1935. Being a History of the Central Chamber of Agriculture during that period*, [h. n.], W. E. Harrison & Sons, 1935, 1–3., 8–13., 127–129.

²¹ Krist, Richard: *Wirtschaftliche Interessenvertretung in der Europäischen Union*, disszertáció, kézirat, Wien, 1995, 70. Az angliai kamarák működésének jogi kereteit a 19. században az 1867-es egyesülési törvény szabályozta. Lásd: Fritz Péter: *A magyar kereskedelmi és iparkamarák keletkezésének, fejlődésének és működésének története 1850–1896*, Budapest, a BKIK kiadványa, 2007, 9–10.

nem.²² A szigetországban a 20. század közepén 105,²³ míg az ezredfordulón már mintegy 500 magát kereskedelmi és iparkamarának nevező szervezet tevékenykedett, ezek taglétszáma és jelentősége azonban igen eltérő.²⁴ Csúcsszervként létrejött a Brit Kereskedelmi Kamarák Szövetsége (British Chambers of Commerce, BCC), amely igyekszik koordinálni a tag-kamarák véleményét és azt a kormányzat, a parlament, illetve a nemzetközi fórumok felé is megjelenteni.²⁵

Az Egyesült Államokban az országos ernyőszervezet létrehozása sokáig húzódott. Alapvetően itt is a 19. században alakultak meg nagyszámban a helyi gazdasági érdekképviselések, melyek elnevezése gyakorta változott: a megszokott „chamber” mellett ugyanazon feladatok ellátására találkozhatunk a „board of trade”, illetve az „association of commerce” megnevezéssel is. Ezek függetlenségük és a helyi érdekek képviselői okán nem szívesen látták az országos ernyőszervezet létrehozására tett kísérleteket. Így csak a 20. század elején, az erősödő munkásmozgalom ellensúlyozására, William Howard Taft elnöksége idején (1909–1913) sikerült létrehozni a bostoni kamara kezdeményezésére egy országos kereskedelmi csúcsszervet (United States Chamber of Commerce, USCC).²⁶ A kezdeményezés azonban olyan sikeresnek bizonyult, hogy mára több mint 3 millió vállalkozás, közel 3 ezer területi és helyi kamara, valamint közel 900 egyesület és további 115 külföldön (összesen 108 országban) létrehozott Amerikai Kereskedelmi Kamara (American Chambers of Commerce) tartozik az országos ernyőszervezet tagjainak körébe.²⁷

²² Krist 1995, 70–71.

²³ Sárközi 1967, 57.

²⁴ Krist 1995, 71.

²⁵ A Szövetség 1990 óta arra törekszik, hogy megújítsa és megerősítse az angol kamarai szervezetet. Ennek érdekében külön akkreditációs rendszert dolgozott ki, melynek révén arra a követelgetésre jutott, hogy a magukat kamaraként megnevező testületek közül mindösszesen néhány felel meg az alapvető követelményeknek. Ennek alapján a kisebb kamarákat fúzióra ösztönözve, a magas minőség és a megbízhatóság jelszavával igyekeztek a hasonló, szolgáltatáscentrikus szervezetek közül kitűnni. Jelenleg 52 kamara tagja az egyesülésnek. Az akkreditált tag-kamarákon túl a BCC kidolgozott egy társult tagsági rendszert is, melynek segítségével a kritériumoknak még megfelelni nem képes területi kamarákat igyekszik bevonni a rendszerbe. Lásd ezzel kapcsolatban: Román Zoltán: *Érdekképviselések, kamarák, kisvállalatok*, Budapest, a szerző kiadása, 1993, 87–89., valamint a legújabb fejleményekről: <http://www.britishchambers.org.uk/> (Letöltve: 2016. január 30.)

²⁶ Román 1993, 91–93.

²⁷ Lásd bővebben: <https://www.uschamber.com/about-us/about-the-us-chamber> (Letöltve: 2016. január 30.)

2. A KLASSZIKUS KONTINENTÁLIS KAMARAI MODELL

A kamarák másik csoportjába a kontinentális modell alapján szerveződő szakmai-gazdasági önkormányzatokat sorolhatjuk. Ezek alapvetően francia mintára, majd a német jogfejlődés segítségével szerveződtek, és markánsan eltértek, sőt máig eltérnek az angolszász országokban meghonosodott struktúráktól. Az európai kontinensen kialakult kamarai szervezeteket a legtöbb esetben központi akarat hozta létre, jogkörüket, feladataikat és kötelességeiket uralkodói rendelet, később törvény szabályozta. Általában kötelező tagsági rendszer alapján szerveződtek, fő feladatuk pedig a képviselt szférával kapcsolatos törvény-előkészítő munka javaslatokkal és felterjesztésekkel való segítése, valamint az adott gazdasági-szakmai kör érdekeinek a kormány, illetve a társadalom felé való képviselése volt.²⁸ A mindenkori hatalom sokkal jobban érvényesíthette befolyását ezen szervezetekben, mint a szigetországban, azonban a kontinens kamarái sokkal kiterjedtebb tevékenységet végeztek, mint az angolszász világ hasonló nevet viselő egyesületei, és ebből fakadóan gyakran hatékonyabb érdekképviselést is tudtak megvalósítani.

A kontinentális modell alapján szerveződő kamarák az idők folyamán olyan törvényes érdekképviselőkékké váltak, melyek az adott szféra egészét magukba foglalták, és a kormányzattal rendszeres kapcsolatban állva befolyást gyakoroltak a törvényalkotó munkára is. Emellett pedig a szakmai közigazgatásban is gyakran szerepet kaptak és vállaltak. Ebből fakadó jogállásuk alapvetően a funkcionális önkormányzatok, a köztestületek körébe sorolja őket.²⁹ Ez utóbbi ténynek, illetve az államtól kapott pénzügyi támogatás következményeképpen ugyan autonómiájuk nem volt oly széles körű, mint angolszász társaiké, a központi hatalomtól való aránylagos – és általuk mindig bővíteni igyekezett – függetlenségük, illetve önkormányzatiságuk azonban szélesebb financiaális alapokkal és tágabb jogkörrel párosult, így számos esetben olyan tényezőivé váltak az adott ország gazdasági-társadalmi életének, amellyel számolni lehetett és kellett.

A kontinentális kereskedelmi kamarák kezdeteit két irányban fedezhetjük fel. A német történeti hagyomány alapján a nagy kereskedővárosok körében 1451-ben, Brémában, majd 1665-ben, Hamburgban jött létre a kereskedők érdekvédelmi önszerveződése, mely kiinduló pontját jelentette a kamarai fejlődésnek. Emellett a merkantilizmuskori Franciaországban 1599-ben, Mar-

²⁸ Lásd: Hendlér, Reinhard: *Geschichte und Idee der funktionalen Selbstverwaltung*, in Kluth, Winfried (Hrsg): *Handbuch des Kammerrechts*, Baden-Baden, 2005, 27.

²⁹ A köztestület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását jogszabály rendeli el. A köztestület a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el.

seille városában hoztak létre egy kereskedelmi kamarai társulatot (députés de commerce), amely IV. Henrik királytól a következő évben uralkodói megerősítést kapva működött. Mintájául minden bizonnyal a középkori spanyol kereskedelmi tanácsok szolgálhattak, melyek az uralkodó kereskedelempolitikai döntéshozatalát támogatták. Ez a középkori kalmártársaságok számos hagyományát megőrző szerveződés igen gyorsan beágyazódott a városi közigazgatás keretei közé, ráadásul a későbbi kamaráknak csupán egyes ismérveivel rendelkezett,³⁰ ezért valódi érdekképviseletnek semmiképp sem tekinthető. A következő évszázadban egyre befolyásosabbá váló királyi hatalom azonban később a gazdaság fellendítése érdekében olyan szervezeteket szándékozott életre hívni, melyek a helyi viszonyok ismeretében a regionális vagy központi állami adminisztrációnak adott tanácsok által segítik a kereskedelem és az ipar minél nagyobb mértékű fejlődését. Különböző kísérletek történtek ilyen jellegű intézmények létrehozására: alapítottak ún. kereskedelmi kamarákat (chambre de commerce, ezek városi alapon szerveződtek), illetve kereskedelmi tanácsokat (conceil de commerce, tagjaik kinevezés útján kerültek hivatalukba). Emsok tekintetben egymást is átfedő szervek zűrzavara csupán XIV. Lajos uralkodása idején, Colbert államminiszter tevékenységének köszönhetően szűnt meg. Így voltaképpen a kereskedelmi kamarák létrehozásáról szóló 1700. évi francia királyi rendelet kiadását tekinthetjük a mai értelemben vett (kontinentális) gazdasági kamarák megszületésének. Először a marseille-i mintájára Dunkerque városában, majd Lyonban, Lille-ben, Bordeaux-ban, Rouenban és Toulouse-ban alakítottak kamarákat.³¹

A francia forradalom 1791 körül elsöpörte az ancien régime tipikus intézményeinek tartott kamarákat, de 1801-ben Napóleon a legnagyobb városokban régi formájukban visszaállította e szervezeteket, melyek tagjai között ettől kezdve szerepeltek az iparosok is.³² Az 1802. december 24-i konzuli dekrétum rendelkezett a központi szervként működő országos hatáskörrel rendelkező „Chambre de Commerce” felállításáról.³³ 1803-ban pedig 154 városban sor került a „chambre consultative de manufactures arts et métiers” elnevezésű, különálló iparkamarák megalapítására.³⁴ Franciaországban a kamarák jelenlegi arculatát az 1898-ban elfogadott kereskedelmi kamarai törvény alakította ki, melynek kiadása idején már 123 ilyen jellegű francia szervezet működött.³⁵

³⁰ Sárközi 1967, 56.

³¹ Diczig Alajos – Radó Dezső: A kereskedelmi és iparkamarák hazánkban és külföldön. Debrecen, 1938, 13.

³² Sárközi 1967, 57.

³³ Diczig – Radó 1938, 13–14.

³⁴ Sárközi 1967, 57.

³⁵ Krist 1995, 25.

A Franciaország területén létrejött gazdasági jellegű kamarai szervezetek fontos jellemzője volt, hogy az uralkodói-kormányzati, illetve közigazgatási hatalom mindig komoly befolyással bírt felettük, így ezen struktúrák autonómiája és önálló – esetleg kezdeményező – tevékenysége csupán igen szűk területen valósulhatott meg. Ezért e testületeket inkább lehet a felülről érkező központi akarat végrehajtóinak és „kinyújtott kezének”, mint a tagságot szolgáló, külső faktoroktól független érdekképviseléseknek tekinteni.

Azonban a francia állam növekvő politikai és gazdasági-kulturális befolyásának hatására Európa több országában is fokozatosan megindult a főleg gazdasági jellegű kamarai rendszerek kiépülése: Belgium, Dánia, Hollandia területén termékeny talajra hullott a kamarai kezdeményezés magja.³⁶

Német földön az 1810-es évek Napóleon által inspirált Rajna-balparti kezdeményei után 1820-ban Berlinben, majd 1830-ban Elberfeld és Barmen városokban a kormányzat kezdeményezésére jöttek létre az első valódi kamarai intézmények, melyeket az éppen akkor rohamosan iparosodó Ruhr-vidéken hamarosan kilenc másik követett.³⁷ Eme, főleg az iparban tevékenykedőket képviselő szervezetek működését az 1848. február 11-i porosz királyi rendelet szabályozta átfogóan, és megvetette azon jogelméleti és strukturális alapokat, amelyekre később Közép-Kelet-Európa érdekképviselési struktúráinak többsége épült. A rendelet szerint a kamarák az öngazgatás alapján állottak ugyan, a központi kormányzat mégis komoly felügyeleti jogkörrel rendelkezett felettük. Ezen autonómiaszervezetek vezetőiket maguk választhatták, költségvetésüket azonban fel kellett terjeszteniük jóváhagyásra a kormánynak, amely számára éves jelentést is kötelesek voltak készíteni. A szervezet bevételei a tagok által befizetett kamarai illetékből származtak. „Feladataik megfeleltek a korszak szellemének, mely a kamarákban mindössze az állami szervek tanácsadó-kisegítő intézményét látta és még nem állt az öngazgatás elvének talaján.”³⁸

A napóleoni kereskedelmikamara-típus és a korábbi Hanza-városokban létrejött érdekképviselések mellett Németország területén egy másfajta, kereskedői korporáció is hozzájárult a modern kamarai rendszer kifejlődéséhez. A keleti porosz területeken kifejlődő, a középkori céhek struktúráit alapul vevő kereskedőség (Kaufmannschaft) már nem önkéntes tagsággal működött,

³⁶ Diczig – Radó 1938, 14–15.; Krist 1995, 66.; Fritz, 2007, 10.

³⁷ A német kereskedelmi kamarai intézmény kezdeteire lásd: Sárközi 1967, 58. valamint Kluth, Winfried: *Entwicklungsgeschichte und aktuelle Rechtsgrundlagen der Kammern im Überblick*, in: in Kluth, Winfried (Hrsg): *Handbuch des Kammerrechts*, Baden-Baden, 2005, 78–81.

³⁸ Kluth, Winfried – Rieger, Frank: *Grundbegriffe des Rechts der Industrie- und Handelskammern. Eine Darstellung nach Stichworten*, Halle an der Saale, Institut für Kammerrecht, 2004, 4.

hanem az 1794-es porosz szabályozás alapján kötelezővé vált. Az eleinte magánjellegű szerveződések fokozatosan ruházták fel különböző felségjogokkal. Így többek között mediátori szerepet is betöltöttek vitás esetek kapcsán, sőt külön feladatukká vált a kereskedői érdekek legfelsőbb szintű képviselete is. Ezáltal esetükben sokkal inkább beszélhetünk autonóm jogosítványokról és önkormányzatiságról, mint a napóleoni típusú kamarák esetében.³⁹

1870. február 24-én új kamarai törvény lépett érvénybe, melynek révén egyre jobban kibontakozott a kamarai szervezetek tanácsadó és tudósító szerepe. A törvény szerint a német kereskedelmi kamara nem kötelező képviseleti intézményként, hanem szabad egyesülésként működött, amely felett a kereskedelmi miniszternek jóváhagyási joga volt.⁴⁰ Az új szabályozás fontos vívmányának számított, hogy a választások eredményét, illetve az éves költségvetést többé nem kellett az állami szervekkel jóváhagyatni. A rendelkezés azt is kimondta, hogy az elnököt és alelnököket évenként újra kell választani. A teljes önállóságot az 1897-es törvénykiegészítés hozta meg, amely a német kamarák számára lehetővé tette, hogy az árucikkkel kapcsolatban származási bizonyítványokat adjanak ki (így kvázi hatósági jogkörük lett), illetve hogy létrehozassanak különböző alapítványokat az ipar és kereskedelem fellendítése érdekében.⁴¹

A német kamarai fejlődésben a nemzetiszocializmus időszaka komoly törést jelentett, a gazdasági kamarai szervezetet az állam kézi vezérlésébe vonták. Az 1949-ben kialakuló Német Szövetségi Köztársaság területén azonban visszatértek a korábbi kamarai hagyományokhoz, és az alaptörvény megalkotását követően fokozatosan visszaállították a kamarák önkormányzatiságát. Szintén kiépülhetett az országos ernyőszerveként – de különleges módon egyesületi formában – működő, 79 kamarát tömörítő Deutscher Industrie- und Handelskammertag.⁴²

A gazdasági érdekképviseletek tekintetében a kontinentális modell egyes országokban ismer még kézműveskamarákat, mezőgazdasági, illetve munkavállalói kamarákat. Az európai szárazföldi struktúrák kialakulása szem-

³⁹ Reinhard Hendler megfogalmazása szerint: „A napóleoni kereskedelmi kamaratípustól eltérően ezek a kereskedői korporációk már rendelkeztek egy, a modern önkormányzatiság elvére jellemző karakterjeggyel: viszonylag önálló, ugyanakkor az államszervezetbe integrált, de az állami szervek struktúrájától különálló intézmények voltak, melyeket az állam arra használt, hogy egyes közfeladatokat úgy teljesítsen, hogy igénybe veszi az illető kérdésekben különösen érintett polgárok együttműködését.” Hendler, Reinhard: *Selbstverwaltung als Ordnungsprinzip. Zur politischen Willensbildung und Entscheidung im demokratischen Verfassungsstaat der Industriegesellschaft*, Köln, Heymanns, 1984, 26.

⁴⁰ Fritz 1896, 10.

⁴¹ Sárközi 1967, 58–59.

⁴² Vö: <http://www.dihk.de/wir-ueber-uns/wer-wir-sind/dihk> (Letöltve: 2016. január 20.)

pontjából meghatározó német nyelvterületen kifejlődő kézművesszervezetek a kötelező céhtagság megszűntetését követően az önkéntes ipartestületekkel jelentek meg. A közös iparérdekek fejlesztésén túl az ipartestületek feladatai közé tartozott a kézművesmesteri képzés felügyelete, valamint az állami hatóságok számára szakvélemények kiállítása, vagyis egyfajta tanácsadó szerep betöltése.⁴³ A nagy változást az 1897-ben kibocsátott német ipartörvény hozta meg, amely az ipartestületek mellett létrehozta a kerületi szinten szerveződő, kötelező tagsággal minden kézművest összefogó kézműveskamarákat. Ezek feladata az egyes kerületek kézműveseinek érdekképviselése lett. A szervezet létrehozása mögötti ideológia hangoztatta, hogy össze kívánták fogni a különböző szakmák eltérő érdekeit, amelyeket a fennálló kereskedelmi kamarák nem tudtak teljes egészében lefedni, sőt melyek gyakran kimondottan szemben álltak a kereskedelmi érdekekkel. A német kézműveskamarákat a weimari korszakot követően a nemzetiszocialista államrendszer beolvasztotta centralizált struktúráiba, majd 1953-ban, a kézműipari törvény nyomán állították fel újra őket.⁴⁴

A mezőgazdasági érdekképviselések terén hasonló fejlődést figyelhetünk meg. A német nyelvterületen viszonylag korán megjelentek az első kamarák, így 1849-ben Bréma, majd 1895-ben különböző porosz városok területén állt fel kamarai szervezet. Ezek törvényi szabályozása a kereskedelmi és ipari kamarák reguláit vette alapul, így feladatuk a mezőgazdasági érdekek képviselése mellett a szakterület fejlesztésére irányult. A nemzetiszocialista korszakot követően az NSZK területén csak néhány tartományban került állítottak fel ismételen mezőgazdasági kamarát.⁴⁵

Külön érdekességet jelentenek a gazdasági kamarák körében a munkavállalói kamarai szervezetek. Ezek csak néhány országban jelentek meg a 20. század első évtizedeiben. Itt – az egyes német tartományok mellett (Bréma, Saar-vidék) – kiemelkedő példaként az osztrák modellt (Kammer für Arbeiter und Angestellte) említhetjük.⁴⁶

⁴³ Ennek első szabályozását a porosz Általános Ipartörvény 1848-as kiadásában találhatjuk meg.

⁴⁴ Kluth – Rieger 2004, 6.

⁴⁵ Napjainkban tartományi törvények szabályozzák működésüket, így mindösszesen Bréma, Hamburg, Alsó-Szászország, Észak-Rajna-Vesztfália, Rajna-vidék-Pfalz, a Saar-vidék és Schleswig-Holstein területén működik mezőgazdasági kamara. Kluth – Rieger 2004, 7., 9.

⁴⁶ A német Szövetségi Alkotmánybíróság megkérdőjelezte a munkavállalói kamarák alkotmányosságát, melynek nyomán az egyes tartományok lefektették a kamara létrehozásának céljait, amit e helyütt a magyar döntéshozók figyelmébe kívánunk ajánlani: „[az állam létrehozásukkal] olyan szervezet kívánt teremteni, mely segítséget nyújthat a munkától függő szociális csoport gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetének semleges, objektív – vagy-

3. A KAMARAI TIPOLÓGIA JELENKORI PROBLÉMÁI

Amennyiben a gazdasági kamarák mai tipológiájához szeretnénk közelebb kerülni, érdemes több szempontot is figyelembe vennünk. Egyfelől le kell szögeznünk, hogy mindmáig nincs egységes, európai (vagy akár összetettebb nemzetközi) definíciója a kamara fogalmának. Ez minden bizonnyal összefügg azzal a ténnyel, hogy kamarákról beszélhetünk helyi és regionális szinten, továbbá ezek összefogásáról nemzeti ernyőszervezetekben, valamint kontinentális, illetve globális szervezetekben.⁴⁷ Mindezek ellenére érdekes, hogy a helyi szervezetek is kapcsolódnak a globális piaci szereplőkhöz, így a klaszszikus értelemben vett globális szereplőkké válnak.⁴⁸

Szintén komoly nehézséget okoz a tipológia pontos felállítása során, hogy a kamarai szervezetek mindegyike más és más jogállással rendelkezik, alapvetően eltérő feladatot lát el és emellett tagsága rendkívül összetett, heterogén. Egyfelől, mint láttuk, a gazdasági kamarák szervezési elve nem egységes, vannak országok, ahol a kézműves-foglalkozások, a kisipar, a mezőgazdaság külön-külön szervezetben képviselteti érdekeit. Azonban a legáltalánosabban elterjedt kereskedelmi és iparkamarák esetében is a tagság a mikrovállalkozásoktól egészen a transznacionális nagyvállalatokig terjed. Sőt egyes országokban (így Dániában, Hollandiában vagy épp Lengyelországban) megfigyelhető, hogy a tagok között nemcsak a vállalkozások jelennek meg, hanem más gazdasági szervezetek is!

A jelenkori tipológiában ugyanakkor a legkomolyabb kihívást az jelenti, hogy a történeti fejlődésben kimutatható angolszász, egyesületi és kontinentális, közttestületi, kötelező tagságú kamarai modell mellett hibrid formák is megjelentek. A rendszerváltoztatás utáni időszak Közép-Európában a hagyományos polgári szervezet, a kamarák újraéledését hozta magával.⁴⁹ Ugyan-

is nem előre az érdekek által meghatározott – nézőpontból történő vizsgálatára és amely lehetővé teszi, hogy az így létrejött alapon ennek a csoportnak az érdekei védelme és előmozdítása érdekében – a többi társadalmi csoport érdekeivel egyeztetve – megfelelő intézkedések történhessenek.” Idézi: Kluth, Winfried – Rieger, Frank: *Grundbegriffe des Rechts der Handwerkskamern. Eine Darstellung nach Stichworten*, Halle an der Saale, Institut für Kammerrecht, 2005, 6.

⁴⁷ Kontinentális szervezetnek tekinthetjük az EUROCHAMBRES, illetve a US Chamber of Commerce szervezetét, míg globális szereplőként az International Chambers of Commerce, ICC jelenik meg.

⁴⁸ Vö.: Cséfalvay Zoltán: *Globalizáció 1.0. Érvék és ellenérvék*, Budapest, Tankönyvkiadó, 2004 és Robertson, Roland: *Glocalization. Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity*, in Mike Featherstone, Scott Lash und Roland Robertson (Hg.): *Global Modernities*, London, Sage, 1995, 25–44.

⁴⁹ Közép-Európa változásairól lásd: Lőrinczné Bencze Edit: A közép-európai térség történelmi, politikai változásai, in Beszteri Béla – Vizi László Tamás (szerk.): *Közép- és Kelet-*

akkor nem alakult ki egységes álláspont a szerepükről, jogi szabályozásukról. A legérdekesebb minden bizonnyal, hogy az angolszász modell átvétele mellett több országban a hagyományos kontinentális modell egyes elemeit ötvözték az önkéntes tagságon alapuló kamarai szervezettel. A kötelező tagság kérdése azonban nem csak a posztszocialista transzformációs országok esetében jelentkezett: több nyugat-európai, klasszikusan kontinentális kamarai modellt alkalmazó ország életében történtek módosulások az elmúlt időszakban. Ezzel olyan, vegyes kamarai rendszer alakult ki, amely nem írható le az eddig alkalmazott dichotómiával, és új kamaratípus definíciója vált szükségessé.

Az új definíció meghatározásakor az alábbiakat érdemes figyelembe venniük:

- 1, a kamarák területi kiterjedése: országok, ahol csak helyi, regionális, illetve csak egy nemzeti szinten működő kamara létezik;
- 2, kötelező tagság és köztestületi státusz;
- 3, önkéntes tagság és az állami szférától teljesen elkülönült, független működés;

4, önkéntes tagság, de bizonyos közfeladatok ellátására köztestületi státusz. Eme tényezőket szem előtt tartva Detlef Sack elemzése szerint összesen hat, egymás mellett párhuzamosan létező kamaratípust tudunk megnevezni Európában.⁵⁰ Az első ilyen új megközelítésű tipológia a kontinentális kamarai modellt, regionális kiterjedésű szervezeti struktúrával és kötelező tagsággal. Ez alapvetően a klasszikus kamarai állam, Ausztria, illetve a szintén hagyományos kamarai struktúrával rendelkező Németország, emellett még Luxemburg és részben Franciaország viszonylatában lehet helytálló megközelítés. A második modell a mediterrán térség helyi szinten és kötelező tagsággal működő kamaráit írja le. E körbe tartozik Görögország, Olaszország és Horvátország kamarai modellje. A harmadik nagy csoportot az észak-európai regionális kamarák köre, melyek önkéntes tagsággal, de köztestületi jelleggel rendelkeznek. Ide tartoznak Finnország, Svédország és Belgium kamarái. A negyedik modell a kelet-közép-európai regionális modell, önkéntes tagsággal és köztestületi jelleggel. Ide sorolhatjuk Csehország, Románia, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia, Bulgária kamarái mellett a magyar kereskedelmi és iparkamarákat is. Az ötödik csoportban az angolszász kamarai modell regionális szervezeti struktúrával jelenik meg, önkéntes tagsággal és

Európa integrálódása az egységes európai térségbe. Tanulmánykötet, Székesfehérvár, KJF, 2007, 36–47.

⁵⁰ Detlef Sack: *European Chambers of Commerce in Comparison – Definition, Types, and Benefits of Study*. Workshop 'Stability and Change of Chambers of Commerce in European Comparison'. University of Bielefeld. Faculty for Sociology, 17./18.9.2015. Kézirat.

az állami szférától teljesen elkülönült, független működéssel (egyesületi forma). Ez elsősorban Dánia, Észtország, Litvánia és Málta esetében jellemző. Végül a hatodik modell szintén az angolszász típust valósítja meg, de elsődlegesen helyi szinten működő struktúrákkal. Ide sorolható az Egyesült Királyság mellett Írország és Ciprus.

Már a fenti felsorolásból is látszik, hogy a korábbi korszakokhoz képest Európában folyamatosan visszaszorulóban van a kötelező kamarai tagság. Nemcsak Magyarország volt az egyik jellemző példa a kötelező tagság felszámolására, hanem számos közép-európai ország az önkéntes szervezési elv mellett tette le a voksát.⁵¹ E kérdésben a gazdasági-társadalmi feszültségek is szerepet játszottak.⁵² Sőt napjainkban épp tanúi vagyunk egy jelentős vitának Lengyelországban a kamarák szervezetéről és felépítéséről, amely a kamarai tagság kötelező mivoltát is előtérbe állította. Hasonló folyamatok mentek végbe Spanyolországban is, ahol szintén napirenden van a kontinentális modell átalakítása, új elemekkel bővítése, valamint Franciaországban is, ahol a helyi kamarák helyett a megyei szintű szervezetek előtérbe helyezését tervezi a központi adminisztráció.

Összességében elmondhatjuk, hogy a kamarai rendszerek tipológiája az elmúlt időszak változásai és politikai aktivitása révén igen nehézé és komplexé vált. A korábbi hagyományos, kétosztatú kamaratipológia új szempontok megjelenésével kibővült. Egyidejűleg megindult a klasszikus kontinentális, kötelező tagsághoz kapcsolt modell eróziója és a kamarák feladatainak újradefiniálása is. Figyelembe véve a történelmi tapasztalatokat, minden változás ellenére érdemes leszögeznünk: a gazdasági kamarai szervezet nagymértékben járulhat hozzá a napjainkban is jelen lévő társadalmi-gazdasági konfliktusok enyhítéséhez. Különösen igaz ez Nyugat-Európában, ahol a második világegést követően kifejlődött a szervezett gazdasági-társadalmi érdekegyenlítés modellje, amelyben kulcsszerep jutott a gazdasági kamaráknak. Ennek segítségével az állami adminisztráció közvetlenül jobb információkhoz jut hozzá és segítséget kap a társadalmi érdekek megfelelő csatornázására, amelyek pedig saját érdekeiket hatékonyabban tudják kifejezni. Az érdekpolitika, amely makrogazdasági és politikaterületeken átívelő irányt mutatott, pozitív hatással volt a gazdaság összteljesítményére: hosszú távon magasabb gazdasági növekedés volt kimutatható, alacsony maradt a munkanélküliségi

⁵¹ A klasszikus kamarai állam, Ausztria vitájáról lásd: Strausz Péter: Szakmai és közvita a kötelező kamarai tagságról Ausztriában, in Gergely Jenő (főszerk.): *A kamarai tevékenység Magyarországon és az Európai Unióban*, Budapest, ELTE, 2007, 92–116.

⁵² E tényező jelentőségéről lásd: Koudela Pál: Regionális fejlettségi különbségek összefüggése a kivándorlás lehetséges gazdasági hatásaival, *Közép-Európai Közlemények*, VIII. évf. 2. sz., 2015/2. No. 29. 40–49.

ráta, alacsony az infláció, miközben a GDP gyorsabb növekedése volt elérhető. Mindez jobb védelmet jelentett a társadalmi konfliktusokkal és a külső sokkhatásokkal szemben, ami egyben a bizonytalanság csökkentését is magával hozta. A gazdasági kamarai mozgalom a belső érdekkiegyenlítés, a törvény által biztosított érdekartikuláció és a javaslattételi lehetőségek révén e folyamatokra meghatározó hatást gyakorolt. Így szükségesnek és a közeljövő egyik tudományos feladatának tartjuk a kamarák modernkori új szerepének mielőbbi tisztázását.